

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo

Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë / Ministarstvo Trgovine i Industrije /

Ministry of Trade and Industry

Departamenti i Industrisë - Divizioni për Politika Industriale

IZVEŠTAJ

: X + - =

UTICAJ PANDEMIJE NA SEKTOR

C I

PREDLOG MERA

Priština, 2020.

Uvod

Ekonomija je na globalnom nivou beležila pad kao posledica globalne pandemije COVID-19, uporedo sa zdravstvenom situacijom. Ekonomska šteta prouzrokovana pandemijom COVID-19, primećuje se delimičnim zastojem razvoja proizvodnih delatnosti a posebno raspoređivanjem potražnje gde potrošači ne kupuju proizvode, osim prehrambenih proizvoda i neophodnih namirnica.

Prema redovnom izveštaju Svetske banke o Zapadnom Balkanu, projektovan rast ekonomije Kosova za 2020. godinu bio je oko 4%, međutim zbog pandemije predviđeno je da ekonomija Kosova beleži pad od 4.5%.¹

U ovom izveštaju analiziraćemo podatke o prerađivačkoj industriji, zapošljavanju, izvozu i uvozu, za period mart, april i maj 2020. godine, u odnosu na isti period 2019. godine.

Za vreme pandemije kupovna moć u određenim ekonomskim sektorima je beležila pad, stoga i dolazi do poremećaja ravnoteže između potražnje i ponude.

Pandemija je uticala na finansijsku krizu u sektorima prerađivačke industrije, a posebno u sektoru prerade drveta i nameštaja, s obzirom da potražnja (kupovna moć) u vreme krize, u ovom slučaju kod nameštaja, je minimalna. Uprkos tome, neće svi sektori globalne ekonomije biti podjednako pogođeni krizom. Pojedine industrije, kao što su: farmaceutska industrija, hemijska i industrija lične higijene, imaju osetno povećanje proizvodnje.

Ekonomska kriza u koju je svet već upao nije prouzrokovana u nekom specifičnom sektoru ekonomije, nego danas su pogođeni svi sektori ekonomije u svakoj državi. Da bi sačuvali radna mesta, kontinuitet poslovanja i likvidnost kompanija, potreban je paket hitnih mera koji se sprovodi, ali koji nije dovoljan tokom ekonomske krize.

¹ Svetska banka, redovan izveštaj o ekonomiji Zapadnog Balkana, Proleće 2020.

Opis stanja u prerađivačkoj industriji – Sektor C, januar – april 2019/2020

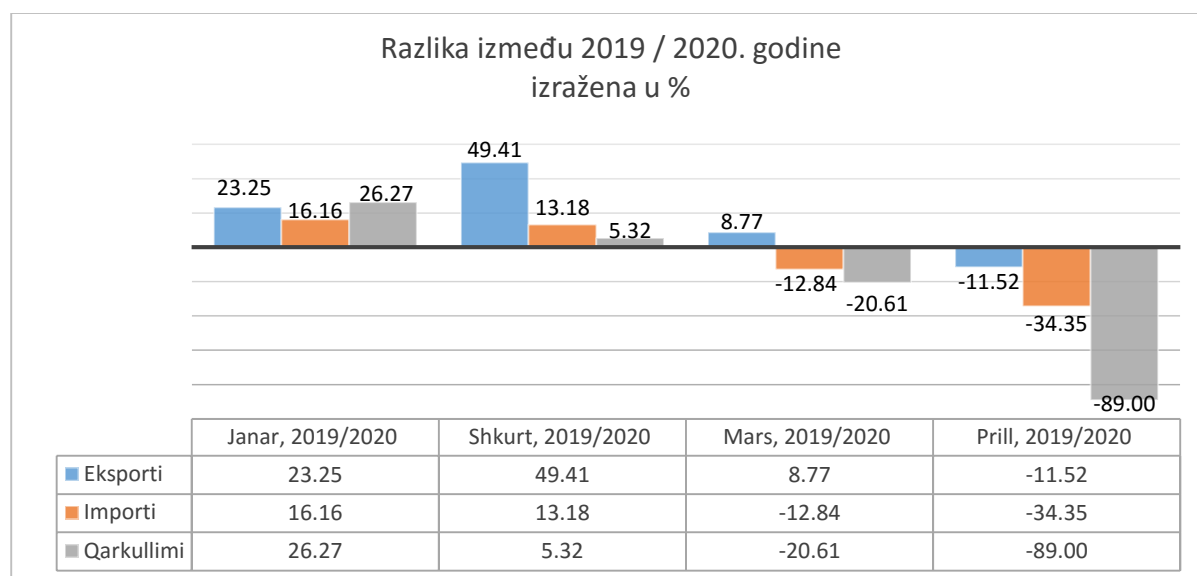
Za prikazivanje stanja u sektoru prerađivačke industrije na Kosovu, mi smo analizirali podatke poslovanja, putem Mernih indikatora izvoza, uvoza i prometa. Analize ovih podataka pokazuju da državne institucije, i nakon prolaska situacije sa pandemijom, trebaju da izrade programe ili strategije da pomažu razvoj ekonomije i blagostanje građana.

1. Razlika u izvozu, uvozu i prometu, u prva četiri meseca 2019. i 2020. godine

Poremećaj vrednosti i potražnje potvrđuje se padom vrednosti prometa, izvoza i vrednosti uvoza sirovine.

Izvoz, uvoz i promet beležili su značajan pad u martu i aprilu 2020. godine, u odnosu na 2019. godinu.

Slika 1. Razlika između 2019. i 2020. godine, izražena u procentima u izvozu, uvozu i prometu za januar, februar, mart i april.

Izvor: PAK, obrađeno od strane MTI/ OI

Izvoz je u januaru i februaru beležio značajan rast u odnosu na 2019. godinu, dok je u martu rast bio na nižem nivou u razlikom na isti mesec 2019. godine za 8.77%. Pandemija COVID-19 je uticala na pad izvoza, gde je u aprilu 2020. godine, u odnosu na 2019. godinu pad bio za 11.52%.

U januaru i februaru 2020. godine uvoz je beležio rast do 16%, u odnosu na 2019. godinu, dok je u martu 2020. godine beležio pad za 12.84% u odnosu na 2019. godinu, pad se nastavio u aprilu mesecu za 34.35%.

Promet je jedan od ključnih indikatora koji pokazuje razvoj delatnosti i trend razvoja poslovanja, kao onih izvoznih tako i drugih poslovanja koje ne izvoze ili uvoze.

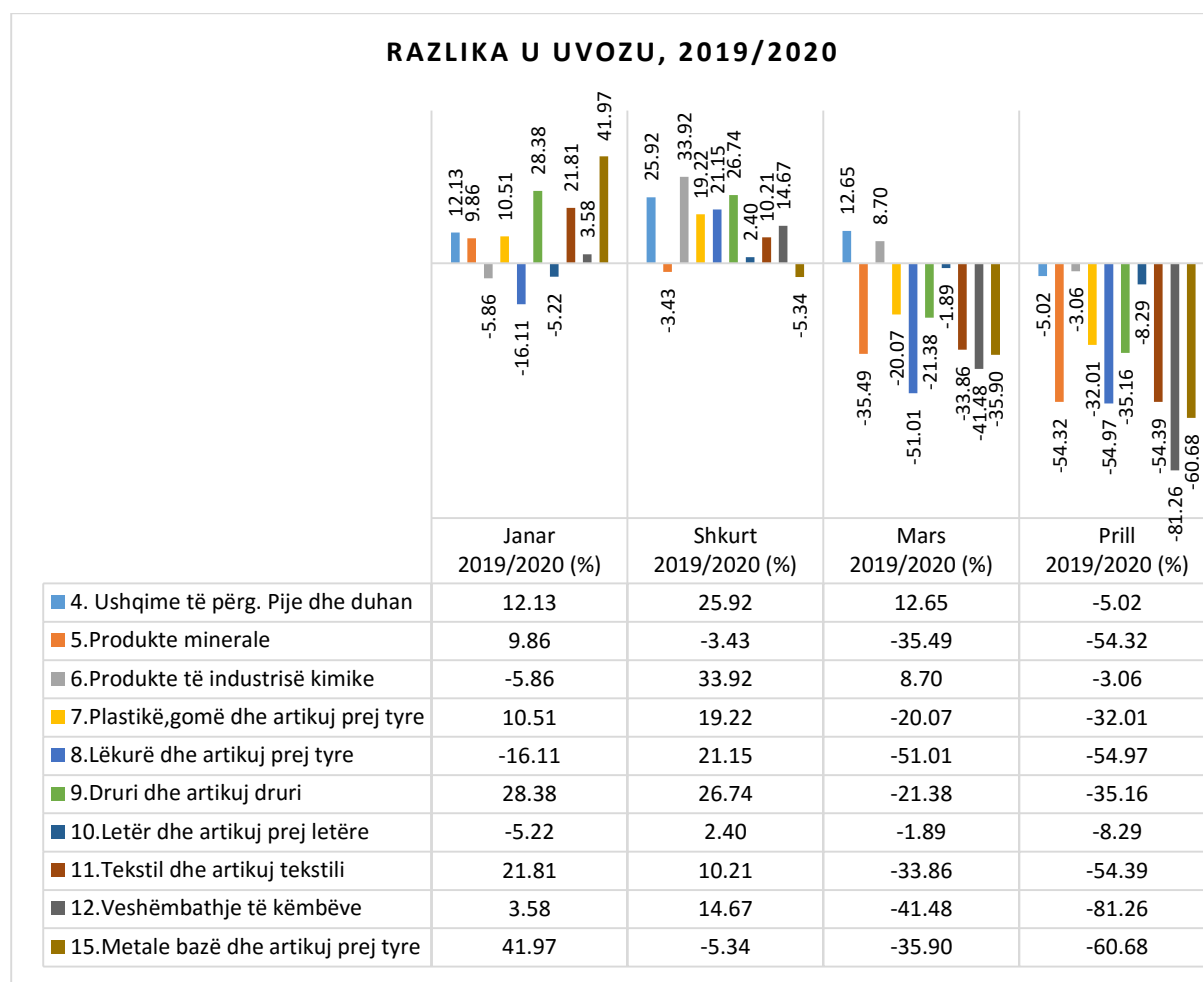
Iz slike 1, uočavamo da su poslovanja u 2020. godini, u odnosu na 2019. godinu, u februaru beležile blagi rast prometa sa samo 5.32%, dok su u martu beležile pad za 20.61%, zatim u aprilu veliki pad do 90%.

1.1 Razlika u uvozu, januar-april 2019/2020.

Podaci o razlikama u uvozu za period od četiri meseca, januar – april, u periodu 2019/2020, prikazuju da je beležen veliki pad u prerađivačkim podsektorima u martu i aprilu 2020. godine. U martu 2020. godine beležen je pad od 12.84% u odnosu na 2019. godinu, i pad se nastavio, dakle je utrostručen u aprilu, u procentu od 34.35%.

Upoređivanje podataka uvoza, za mesec april 2019. godine, sa podacima aprila meseca 2020. godine, pokazuje da je najistaknutiji pad beležen u podsektoru „Obuća“ sa (-81.26%) od 3.58% koliko je bio u januaru 2019/2020. godine. Značajan pad uvoza je beležen i u podsektoru „Osnovni metali i njihovi proizvodi“ sa (-60.68%) od 41.97% koliko je bio u januaru 2019/2020. godine. Podsektor „Tekstil i tekstilni proizvodi“ od pozitivne promene uvoza, koja je u januaru 2019/2020 bila 21.81%, beležio pad na (-54.39%).

Figura 2. Razlika između 2019. i 2020. godine, u uvozu za januar, februar, mart i april.

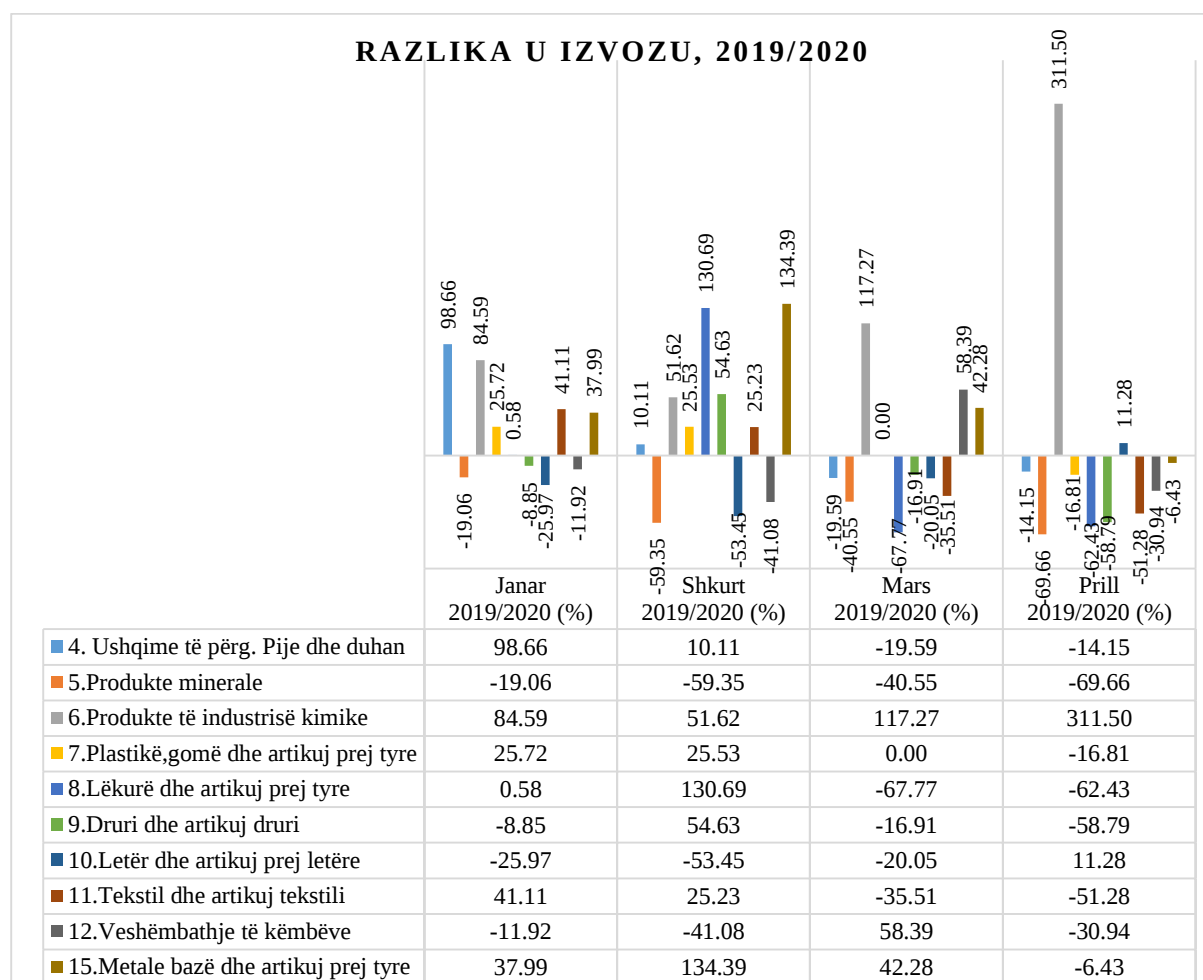

Izvor: PAK, obrađeno od strane MTI/ OI

1.2 Razlika u izvozu, januar – april 2019/2020.

Upoređivanje podataka izvoza, u podsektorima prerađivačke industrije za vremenski period januar – april 2019/2020. pokazuje veliki pad u podsektoru „Pripremljena hrana, pića i duvan“, od 98.66% na (-14.15%). Veliki pad, za ovaj vremenski period, beležen je i u izvozu „Tekstila i tekstilnih proizvoda“ od 41% kolika je bila razlika u januaru 2019/2020. godine, na (-51.28%), i takođe u podsektoru „Koža i kožni proizvodi“ od 0.58% na (-62.43%), iako vidimo da u februaru imamo rast izvoza od 130.39%. Pored pada, za ovaj vremenski period, upoređivanje podataka za 2019/2020. godinu, u prerađivačkoj industriji, pokazuje rast vrednosti izvoza. Tako je vrednost izvoza u podsektoru „Proizvodi hemijske industrije“ od 84.59% kolika je bila razlika u januaru, u aprilu je povećana na 311.50%. Takođe, u ovom upoređivanju, rast vrednosti je beležen i u podsektoru „Papir i papirni proizvodi“ od (-24.97%) na 11.28%, u aprilu mesecu 2019/2020.

Slika 3. Razlika između 2019. i 2020. godine, u izvozu za januar, februar, mart i april.

Izvor: PAK, obrađeno od strane MTI/ OI

1.3 Razlika u prometu, januar – april 2019/2020.

Pored izvoza i uvoza pokazni indikator o stanju sektora za uporedni period januar – april 2019. i januar – april 2020. godine, takođe je pregled vrednosti prometa.

Period mart i april 2020. godine, u odnosu na 2019. godinu, u podsektorima prerađivačke industrije, prikazuje značajan pad u prometu. Ako uzimamo ukupnu vrednost svih prerađivačkih podsektora uočavamo da u januaru 2020. godine, u odnosu na januar 2019. godine, beležen rast od 26.5%, dok je blagi pad beležen u februaru, gde je u 2020. godini, u odnosu na 2019. godinu, rast je bio samo 9.2% vrednosti prometa.

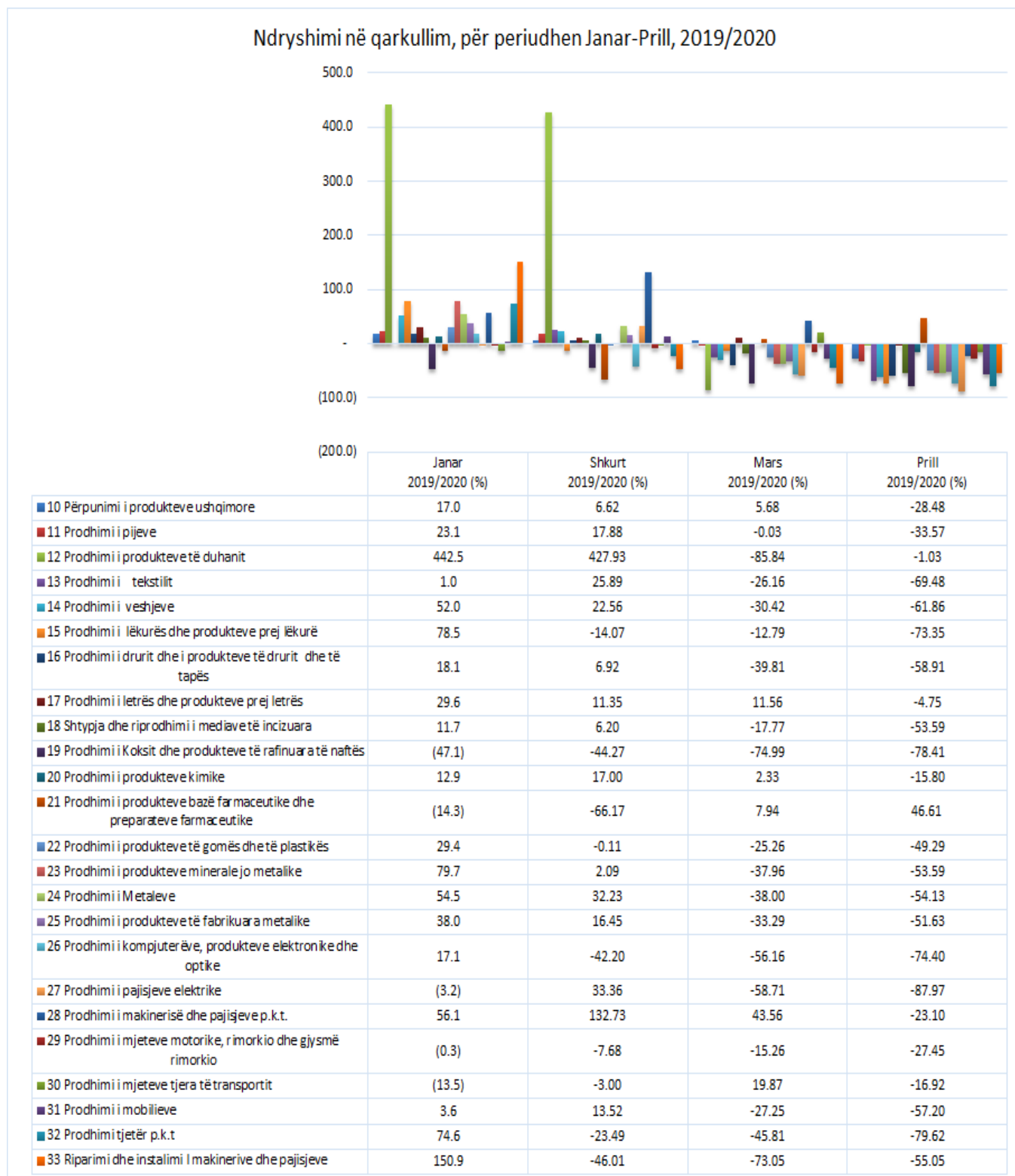
Pad u prometu, u podsektorima prerađivačke industrije, beležen je u martu i aprilu mesecu. Vrednost prometa, tokom marta 2019. godine, u odnosu na mart mesec 2020. godine, pala je za 17.52%, dok u aprilu je produbljen pad u prometu za 42.65%.

Prikazani podaci na slici 4 pokazuju da proizvodnja duvanskih proizvoda predstavlja podsektor koji je beležio najveći pad vrednosti prometa. Razlika u vrednosti prometa ovog podsektora u januaru 2019/2020 bila je 442.5%, u februaru 427.93%, u martu je beležene pad na (-85.84%) dok u aprilu 2019/2020, imamo blagi rast, u odnosu na prethodni mesec, gde je vrednost prometa bio (-1.03%).

Još jedan podsektor koji je beležio pad vrednosti prometa je „Popravka i ugradnja mašinerije i opreme“, kog kojeg je razlika 2019/2020 u januaru mesecu bila 150.9%, dok je u martu beležen pad na (-73.05%), a u aprilu ova vrednost je bila (.55.05%).

Podsektor kože je beležio pad vrednosti prometa, od 78.5% u januaru na (-73.35%) u aprilu mesecu 2019/2020. Trenutni pad u ovom podsektoru je uočen i u februaru (-14.07%) i martu mesecu (-12.79%). Sličan pad u vrednosti prometa beležen je u podsektoru „Proizvodnja mineralnih i nemetalnih proizvoda“ od 79.7%, koliko je bila u januaru, na (-53.59%) u aprilu 2019/2020. godine.

Slika 4. Razlika između 2019. i 2020. godine, u prometu za januar, februar, mart i april.

Izvor: PAK, obrađeno od strane MTI/ OI

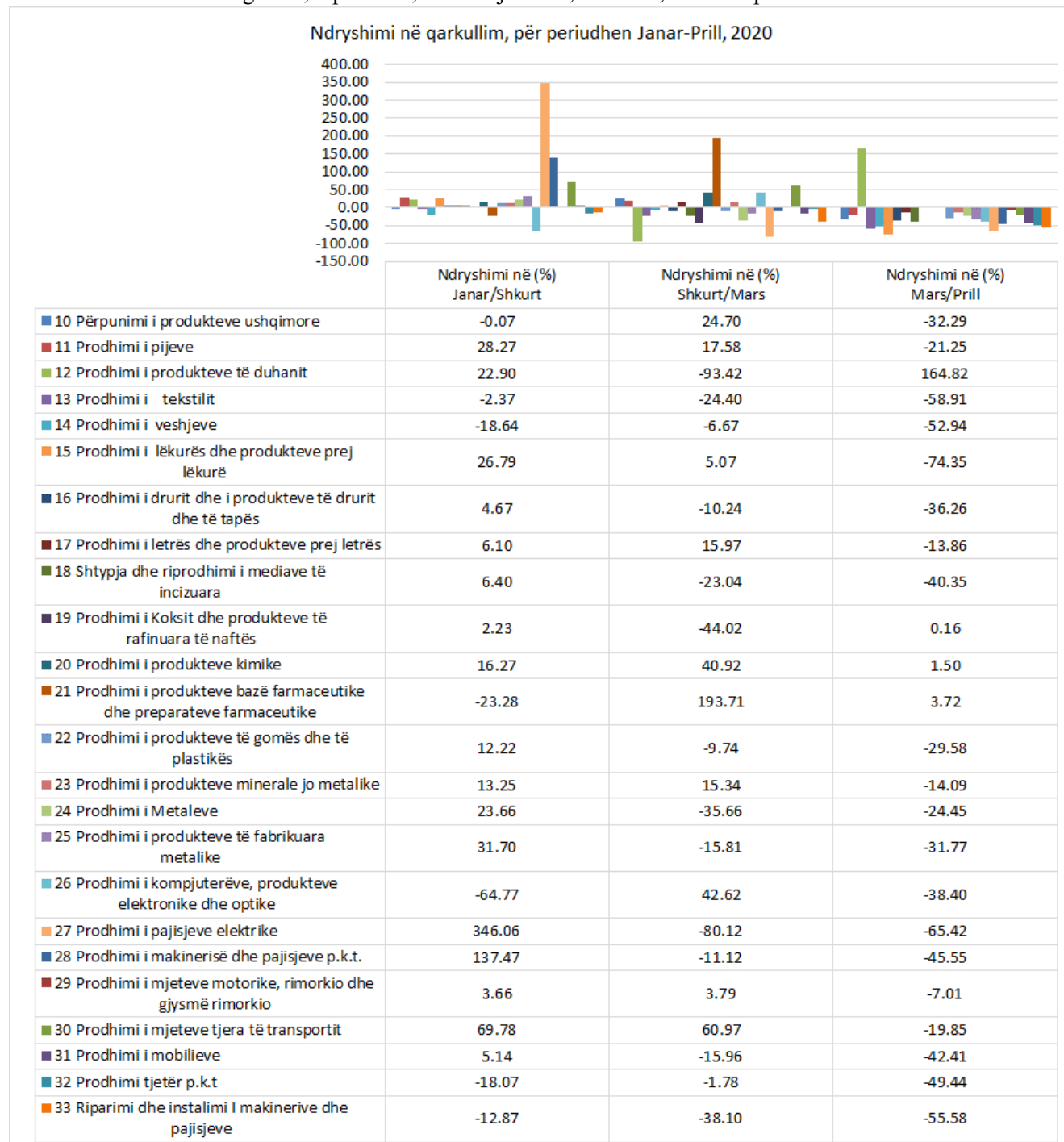
1.3.1 Razlika u prometu, između meseca, januar – april 2020. godine

Promet je jedan od indikatora koji pokazuje funkcionisanje jednog sektora, u ovom slučaju na slici 5 je prikazana razlika u prometu u podsektorima prerađivačke industrije za februar, mart i april 2020. godine. Analiza podataka između meseca za 2020. godinu, prikazuje nam pregled stanja u sektorima na početku godine, bez virusa COVID-19 i tokom naredna dva meseca kada je počeo uticaj pandemije.

Podsektor „Proizvodnja duvanskih proizvoda“ ima najveću pozitivnu razliku, u okviru podsektora proizvodnje, NACRev2, između marta i aprila, u vrednosti od 164.82% dok je u februaru i martu ova razlika bila (-93.42%). Pored podsektora duvana koji je beležio rast za preko 100%, rast je beležio i podsektor „Proizvodnja hemijskih proizvoda“ sa 1.50% i „Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata“ sa 3.72%.

Generalno, u aprilu mesecu je beležen veliki pad prometa u podsektorima industrijske proizvodnje. Podsektori koji su beležili najveći pad, u odnosu na mart su: proizvodnja kože i kožnih proizvoda, uz pad od 74.35%, zatim podsektor proizvodnje električnih uređaja, uz pad od 65.42%, proizvodnja tekstila sa 58.91%, podsektor popravka i ugradnja mašinerije i opreme beležio je pad od 55.58%, odeća 52.94%, „druga proizvodnja n. d. m“ beležila je pad za 49.44%, „proizvodnja mašinerije i opreme“, uz pad od 45.55%, podsektor proizvodnje nameštaja beležio je pad za 42.41% itd.

Slika 5. Razlika u 2020. godini, u prometu, između januara, februara, marta i aprila

Izvor: PAK, obrađeno od strane MTI/ OI

Subvencionisanje kamatnih stopa za podsektore prerađivačke industrije (sektor c)

Iz svih diskusija i analiziranih dokumenata iz drugih zemalja, jedna od ključnih mera za ekonomski oporavak je mera „Olakšice u pristupu finansijama“. Za dalju analizu ove mere, u ovom dokumentu smo se usredsredili na podmere programa Vlade 2020-2013 „Subvencionisanje kamatnih stopa za određene sektore na osnovu strateškog plana pripremljenog od strane relevantnih aktera“.

Mnoge zemlje EU-a pripremaju ili već su sprovodile posebne šeme koristeći finansijske instrumente za suzbijanje negativnih efekata virusa COVID-19 u ekonomiji i očuvanje radnih mesta.

Šeme pokrića kamate često koriste vlade drugih zemalja u kriznim slučajevima ili i za podsticanje razvoja određenih sektora.

Podaci na nivou 10-33 prerađivačke industrije, iz prethodnih godina, pomažu u orijentaciji finansijske podrške određenim podsektorima u prerađivačkoj industriji.

- **Proizvodni podsektori imaju efekat „multiplikator“ na otvaranje radnih mesta**

Jedan od indikatora koji je analiziran u ovom izveštaju, i koji je od posebnog značaja, je zapošljavanje, s obzirom da Sektor C – Prerađivačka industrija, učestvuje sa 10.03%² u stopi zapošljavanja, prema ekonomskim delatnostima. Ako uzimamo kao osnov i druge faktore možemo reći da proizvodni sektori imaju efekat „multiplikator“ na otvaranje radnih mesta u drugim sektorima.

Od ukupnog broja preduzeća prerađivačke industrije, mikro preduzeća dominiraju sa 85.5%, zatim imamo mala preduzeća sa 12.65%, srednja preduzeća sa 1.74% i velika preduzeća sa 0.15%.

Subvencionisanje kredita za pokriće kamate preduzećima (3,396 preduzeća), sa po 75% u proizvodnom sektoru, za 5 godina, budžetu Kosova bi koštala 50,110,404.00 evra. Dok pokriće kredita za 5 godina, za 50% preduzeća sektora prerađivačke industrije (2,264 preduzeća), budžetu Kosova bi koštala 33,406,936.00 evra.

Predlozi za formu pokrića ovih kredita su:

- Mogućnost da se „Fond za pokriće kreditnih kamata“ povezuje se „Kosovskim fondom za kreditno jemstvo“;
- Zaključivati sporazume sa bankama, u kojima se određuju uslovi i kriterijumi za preduzeća koja apliciraju za kredit preko ovog fonda;

² Izveštaj, Sektor C, Prerađivačka industrija 2018, MTI – Odeljenje za industriju

- U dogovoru sa bankama sagledati mogućnost za smanjenje kamatnih stopa i produženje roka za otplatu kredita.

- **Predlozi koji mogu biti deo strategije ili mera za ekonomski oporavak**

- Pružati podršku likvidnosti za preduzeća koja se suočavaju sa nedostatkom likvidnosti. Pružena podrška treba da bude putem šema javnih garancija i oslobađanja od poreza.³
- U cilju oporavka sektora prerađivačke industrije, predlaže se osnivanje fonda za finansijsku podršku (fond da bude podeljen na dva dela, grantovi i pokriće kreditnih kamata).
Druga mogućnost je da Kosovski fond za kreditno jemstvo ima i komponentu pokrića kreditnih kamata.
- Obezbediti smanjenje poreske stope (za period pandemije i 6 meseci nakon pandemije) za sektor prerađivačke industrije.

Koristiti podsticajne mere za povećanje potražnje, kao što su:

- Smanjiti kreditne stope za domaćinstva od 6.8% koliko je trenutno, na 3%.
- Omogućiti korišćenje procenta (10 do 20%) Penzijskog trusta od dela doprinosa radnika.

³ Izveštaj o sveobuhvatnom odgovoru ekonomske politike na pandemiju COVID-19, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/04/09/report-on-the-comprehensive-economic-policy-response-to-the-covid-19-pandemic/>